

SECRETARUL DOMNESC PANAIOTAKI KODRIKA ȘI SIGILIUL SĂU

Cătălina Opaschi

Regimul fanariot impus Principatelor române la începutul secolului al XVIII-lea a adus odată cu domnitorii greci și familiile lor o Curte pestriță formată din oameni de casă, secretari, perceptorii, negustori și aventurieri, dornici să dobândească o poziție socială și o îmbogățire rapidă. Fanarioții și-au consolidat poziția în societatea românească prin înrudirea cu familiile notabile autohtone. Nicolae Mavrocordat își povățuia fiul să se bazeze mai mult pe boierimea de țară, "... cu care n-au pregetat să se încuscrească"¹.

Integrarea lor s-a făcut ușor căci, la începutul veacului XVIII, era suficient ca un străin să ia în căsătorie o româncă din rândul boierimii pentru a beneficia de toate drepturile legate de indigenat. Cum era și firesc, ușurința cu care căpătau funcții și posturi profitabile în administrație a creat nemulțumiri, unii domnitori fiind nevoiți să adopte măsuri restrictive în această privință². Animositatea românilor față de acești străini se va accentua progresiv. În 1835, de exemplu, francezul Cachelet remarcă antipatia boierilor valahi față de doctorul Apostol Arsaki, secretarul domnitorului Grigore IV Ghica (în același timp și secretar de stat interimar), "fie pentru că îndeplinea funcția de postelnie fără să aibă rangul de boier, fie pentru că este grec fanariot [...] sau pentru că este secretarul particular al domnitorului"³. Nu era vorba de xenofobie, ci de nemulțumirea boierilor români înlăturați de la procesul politic decizional și de la dregătoriile aducătoare de venituri substanțiale.

Nu putem omite faptul că mulți dintre noii veniți erau purtătorii culturii neogrecești pe care s-au străduit s-o implanteze în teritoriile românești. Academiile domnești de la Iași și București deveniseră, cu ajutorul lor, centre de iradiere culturală nu numai pentru Principate, dar și pentru teritoriile învecinate. Limba greacă era folosită la Curte și în societate, deși, după remarcă lui Athanasios

---

¹ N. Iorga, *Istoria românilor pentru poporul românesc*, vol. II, București, 1993, p. 75.

² *Istoria României în date*, sub conducerea lui Constantin C. Giurescu, București, 1972, pp. 152-153.

³ E. Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor. Corespondență diplomatică și rapoarte consulare franceze (1815-1846)*, publicate de Nerva Hodoș, vol. XVII, București, 1913, p. 560, doc. DLXXIV (în continuare, *Documente*).

Psalides, boierii români “vorbesc grecește nu din plăcere, ci pentru a răspunde nevoilor administrației grecești a țării lor”⁴.

Cu toate acestea, limba greacă a fost unul din primele mijloace prin care românii au avut acces la noile idei, propagate în toată Europa după izbucnirea Revoluției franceze. După cum bine remarcă un distins istoric, până în secolul al XIX-lea, românii călătoreau aproape exclusiv spre Țarigrad. În felul acesta influențele Occidentului în cultura sau politica românească au rămas “[...] cu totul marginale și superficiale, fără un impact real asupra <<mentalului colectiv>>”⁵.

Cărturarii greci ajunși în Principate erau, în mare parte, adepții noii ideologii revoluționare, pe care o transformaseră în prototip de emancipare socială, politică și mai ales națională. Așa își vedeau îndeplinit visul grecesc de refacere a Imperiului Bizantin ce trebuia să renască asemeni phoenixului (care și azi străjuiește catapeteasma Patriarhiei constantinopolitane, între vulturii bicefali). Academia grecească de pe lângă Marea Patriarhie, discret ocrotită de Marii Dragomani, formase generații de tineri cu o solidă și întinsă cultură, buni cunoscători ai politicii turcești și a imperiilor învecinate, diplomați abili, poligloți, cu întinse relații de prietenie și rudenie.

După 1797, când insulele ionice au intrat în stăpânirea Franței, prin tratatul de la Campo Formio, legăturile directe ale cărturarilor greci cu ideologia franceză se consolidează. Mulți se vor stabili temporar sau definitiv în Franța, devenind diplomați sau agenți secreți în slujba intereselor franceze, dar neuitând niciodată de “Marea Idee” a refacerii Bizanțului. Pentru îndeplinirea acestui scop au creat o adevărată rețea de asociații secrete, după modelul francmasoneriei, în ideea de a răscula toate popoarele oprite din fostul Bizanț, cu un eventual sprijin francez⁶.

Unii dintre grecii veniți cu domnitorii fanarioți în Principate proveneau din aceste cercuri intelectuale, aveau relații nu numai la Constantinopol și Atena, ci și la Paris, Viena, Varșovia, München sau Petersburg⁷. Erau foarte informați, la curent cu știința și cultura europeană, traduceau lucrări beletristice, istorice, filosofice și militau pentru un învățământ de nivel ridicat. Bucureștiul ajunsese un centru al iluminismului în Balcani, cu profesori renumiți, între care se remarcă juristul Dimitrios Katargi, Daniel Philippide sau Rhigas Veleștinul⁸.

⁴ D. A. Lăzărescu, *Imaginea României prin călători*, vol. II, București, 1986, p. 206 (în continuare, *Imaginea României*).

⁵ N. Djuvara, *Între Orient și Occident. Țările Române la începutul epocii moderne*, București, 1995, p. 9.

⁶ D. A. Lăzărescu, *Românii în Francmasoneria universală*, București, 1997, p. 24 (în continuare *Românii în Francmasonerie*).

⁷ Cornelia Pappacostea-Danielopolu, *Intelectuali români din Principate și cultura greacă 1821-1859*, București, 1979, p. 165, nota 72.

⁸ Eadem, *Literatura în limba greacă din Principatele române*, București, 1982, p. 75.

În anul 1783 aici va veni, însoțindu-l pe domnitorul Mihail Șuțu, tânărul secretar particular Panaiotakis Kodrika. Era atenian, avea 21 de ani și fusese elevul lui Katargi, care-l recomandase domnitorului. Va rămâne în slujba sa în cele trei domnii muntene (1783-1786; 1791-1792; 1801-1802) și în cea din Moldova (1792-1795). A slujit pe același post și lui Nicolae Mavrogheny (1786-1790), perioadă când a ținut un "călindar" al evenimentelor acestei domnii. "Efimeridele" pentru anii 1787-1789 au fost publicate abia în 1963, la Atena și oferă date interesante privind istoria acelei perioade⁹.

Format intelectual în cercul cultural care gravita în jurul lui Katargi și Rhigas, Kodrika le împărtășea idealurile și preocupările¹⁰. Inițial, curiozitatea autorului a pornit de la descoperirea, în colecția de sigilii a Cabinetului Numismatic al Muzeului Național de Istorie a României, a unei amprente sigilare în ceară roșie, având o reprezentare destul de curioasă și mențiunea posesorului. Ce fel de om era acest Kodrika, cât a fost el de atașat de țara care i-a oferit adăpost atâția ani și ce rol a avut în jocul politic al timpului ne vom strădui să descifrăm prezentând sporadicele mențiuni ale contemporanilor săi, mai ales din cercul diplomaților străini acreditați în Principate și la Constantinopol.

Obligația principală a secretarului Kodrika era aceea de-a întreține corespondența domnitorului cu "agenți" din diferite orașe europene în vederea unei informări cât mai exacte și mai complete. Principalul său corespondent era tot un grec, din Paris, Constantin Stamaty, cu care a stat în legătură timp de șase ani (1788-1794), acesta informându-l despre desfășurarea evenimentelor din Franța revoluționară¹¹. După opinia lui Stamaty, Kodrika era un fervent susținător al noilor idei, pe care le putea transmite, căci, spunea el, "tu singur poate ai putea să le bagi în cap compatrioților noștri, cu elocvență și convingere"¹². Iată cum, servind Franței, grecii se pregăteau pentru înfăptuirea "Marii idei". Sub acoperirea lui Kodrika, Stamaty transmitea de fapt informații prețioase prințului Mihail Șuțu, care nu se afla de loc într-o poziție sigură¹³. Era un moment în care Principatele

⁹ *Ibidem*, p. 77.

¹⁰ *Ibidem*, p. 78.

¹¹ Ș. Lermny, *Les Roumains dans les écrits français du XVIIIe siècle*, AIIA-Iași, 22, 1985, p. 7; Emil Legrand, *Lettres de Constantin Stamaty à Panaghiotis Kodrikas sur la Révolution française*, Paris, 1872, p. 12.

¹² E. Legrand, *op. cit.*, p. 13.

¹³ V. A. Urechia: *Istoria Românilor. Cursă făcută la Facultatea de litere din București. Seria 1774-1800. Tom 3 alu seriei (al V-lea al scriitorului 1774-1800)*, București, 1893, p. 526: "...la curtea domnească, unde se citea cu mare aplicare, sciri de tot ce se petrecea în Franța. Constantin Stamaty afirmă chiar, că Mihail Șuțu era pus de el în curentu de afacerile din Franța și că se areta forte înclinat spre această țară, ba că își trimetea la Constantinopole sciri favorabile Republicei franceze. Șuțul avea secretari francesi și pe vestitul pentru învețetura lui, Codrilă seu Codrile, pre care același agentu

serveau ca placă turnantă intereselor marilor imperii din jur, când se schimbau ierarhii în sistemul de dominație european, când, sesizând începutul agoniei Imperiului Otoman, fostele și viitoarele “aliat” se luptau cu strășnicie să smulgă cât mai multe zone de influență, cât mai întinse piețe de desfacere, înfruntându-se surd sau pe față.

Este suficient să trecem în revistă punctele susținute de Jean-Louis Carra adresate primului ministru al Franței, de Vergennes, în memoriul său din 26 mai 1782 pentru a înțelege cum gândeau marile puteri europene soarta Principatelor, evident numai în funcție de interesele proprii. Alarmată de creșterea influenței Rusiei și Austriei, Franța se străduia, susținând Turcia, dacă nu să țină pasul, cel puțin să fie prezentă. În acest sens, propunea Carra, trebuia creat neîntârziat un consulat francez “în provinciile Valahia, Moldova și Basarabia”, urmărindu-se două direcții: “que l’on donne au Consul de Russie un surveillant qui observe de près les dispositions des Princes de Valachie et de Moldavie et les projets des Cours de Petersbourg et de Vienne sur ces provinces ...”. Cât despre cealaltă direcție, “l’objet du commerce”, trebuiau obținute aceleași drepturi ca și prerogativele “extorcate” de ruși în privința comerțului pe Marea Neagră, dar recunoaște “*on n’aurait d’ailleurs d’autre but en cela que de balancer et contrarier dans ces trois provinces les progrès du commerce russe, aussi bien que l’influence politique de la Russie; cet objet secondaire serait encore digne de la plus grande attention*” (s.n.).

În continuare, diplomatul analiza interesele imperiilor învecinate, printre rivalitățile cărora Franța se putea strecura promovându-și propriile proiecte, de anvergură apreciabilă pentru viitor.

Cât despre însușirile viitorului consul în aceste “provincii europene” ale Imperiului Otoman, Carra face un adevărat “portret robot” al spionului modern. În afară de “ceva geniu și ceva talente”, pe care, spunea el, le puteau avea mulți indivizi, “subiectul” în cauză trebuia să adauge: “... toutes les connaissances antérieures et du local et du moral de ces trois provinces, qu’il y eut voyagé, séjourné, qu’il eut été par conséquent à portée de recueillir toutes les notions relatives au Gouvernement, à l’industrie, au Commerce, à l’agriculture, et surtout à la politique orientale, c’est-à-dire aux intrigues et aux intérêts respectifs des habitants, des Tartares, des Turcs et des Grecs modernes, dont les principales familles sont à Constantinople, la pépinière des princes de Valachie et de Moldavie; enfin, qu’il eut assez fréquenté, pratiqué les deux petites cours de Jassy

---

francesu Stamaty îlu da de grecu din Atena și care vestea că cea mai frumoasă resplătire ce i se putea da de Republica franceză, pentru că servia pe lângă Domnu interesele Franței, era de a i se dărui unu exemplaru din Enciclopedie”; vezi și J. Lair, Em. Legrand, *Documents inédits sur l’histoire de la Révolution française. Correspondances*, Paris, 1872, p. 14.

et de Bucarest pour en bien savoir le manège et pour y trouver encore des liaisons et des instruments”¹⁴.

Ministrul de externe al Franței găsisese această persoană plină de calitate, recomandându-l pe Constantin Stamaty, agent cu vechime în slujba francezilor, cu misiuni îndeplinite în Germania, Italia, Polonia, dar îl recomanda, la sugestia Comitetului Salvării Publice, numai ca “agent secret”. Ar fi avut misiunea de-a transmite Comitetului “... des notions politiques, statistiques et mercuriales sur l’état actuel des provinces de Moldavie et de Valachie [...] des projets de la Russie et de l’Autriche, du mouvement et du nombre des troupes, des dispositions des habitants des provinces environnantes turques, autrichiennes, polonaises et russes”¹⁵.

La cererea lui Stamaty Ministerul de externe a acceptat să-l numească reprezentant *oficial*, deoarece consulul Rusiei la București interceptase corespondența sa cu *secretarul Prințului Moldovei*, care era Kodrika. Această corespondență “... tendait à contrebalancer les intrigues de la Russie et l’influence de l’Autriche sur le Divan...”¹⁶, dar Stamaty se temea de consecințe dacă nu era protejat de armura diplomatică (s.n.).

Insist mai mult asupra lui Stamaty, corespondentul și prietenul lui Kodrika, deoarece aproximativ în aceeași situație se aflau o mulțime de greci din Imperiul Otoman, care, angajați în tabere diferite, aparent slujeau forțe diferite, dar în realitate erau preocupați numai de eliberarea țării lor. Chiar Stamaty arăta că era cunoscut pentru opiniile sale de agenții ruși, “... la pluspart grecs de nation, en conséquence plus habiles à saisir les moyens qu’un de leurs compatriotes, attaché à

¹⁴ “... S’il est permis d’analyser un peu les motifs politiques qui font agir les Cours de l’Europe, on trouvera que la conquête des provinces européennes de l’Empire ottoman est devenue beaucoup plus difficile pour les Russes depuis la dernière guerre, par cela seul que leurs victoires faciles sur les Turcs ont éclairé les autres puissances de l’Europe sur l’ambition des Souverains qui voudraient désormais prétendre à cette conquête. D’autre part, la politique des Autrichiens, en concurrence avec celle des Russes empêchera longtemps ces deux Puissances de s’accorder ensemble sur le partage et de rien entreprendre à ce sujet. Il est donc très raisonnable de penser que l’établissement de notre commerce dans les provinces de Valachie, Moldavie et Bessarabie ne peut courir si tôt le risque de se voir détruit. D’ailleurs, *en supposant que la Bessarabie dut passer un jour sous la domination des Russes, la Moldavie et la Valachie sous celle des Autrichiens, la France aurait le même droit d’y conserver un consul et des établissements de commerce qu’à Petersbourg et à Trieste*”. “... la politique exige pour cette Puissance que la nation française soit de plus en plus à portée de lui fournir des secours d’armes et d’autres provisions, en cas de guerre contre les Russes et les Autrichiens; ce qui pourrait se faire très commodément par la voie d’un commerce établi en Valachie, en Moldavie et en Bessarabie” (s.n.); E. Hurmuzaki, *Documente culese din arhivele Ministerului Afacerilor Străine din Paris, 1781-1814*. Ed. A. I. Odobescu, vol. II, supl. 1, București, 1885, pp. 14-16, doc. XXVII.

¹⁵ *Ibidem*, p. 115, doc. CLXXXV.

¹⁶ *Ibidem*, p. 116, doc. CLXXXVI.

la République française, a pour nuire aux intérêts et à l'ambition tyrannique de l'Imperatrice, pour que je puisse réussir à servir les vues de notre gouvernement...¹⁷. Între acești greci îl numește pe un Lascaroff "le plus fin intrigant", lansat de ruși împotriva turcilor și pe viceconsulul rus din Moldova.

Stamaty n-a fost acceptat de turci în calitate de consul fiind considerat "raya". Probabil s-a retras, mai ales că francezii, deși se foloseau de greci nu aveau încredere în ei. Trimisul Franței la Constantinopol, Verninac, arăta într-o depeșă trimisă Comitetului Salvării Publice din 1 septembrie 1795 "... je vois peu de sûreté pour la République à employer un Grec en Turquie auprès d'un Prince Grec; surtout je craindrais de le mettre dans le secret d'un système politique. Nous ne devons point perdre de vue que presque tous les Grecs sont dévoués à la Russie et soupirent après l'établissement de sa domination dans les Etats Ottomans, dans l'espoir d'un Gouvernement plus doux et par l'attrait de la conformité de croyance religieuse"¹⁸. Și mai ales asupra lui Stamaty francezii aveau în 1796 "... dacă nu bănuieli bine precizate, cel puțin îndoieli motivate până la un anumit punct", după surprinderea unor scrisori¹⁹. Iar pe de altă parte înșiși Domnitorii din Principate îl suspectau de prea mult atașament față de Franța, deci implicit față de Turcia. Așa că, după însăși constatarea lui Stamaty, Prinții n-ar vedea cu ochi buni pe "un onorabil spion capabil să le deslușească atitudinea și să dea seama de asta autorităților lui"²⁰.

Despre scrisorile pomenite mai sus vom mai aminti, deoarece au legătură directă cu personajul care ne preocupă. În privința cauzelor eșecului lui Stamaty situația este foarte bine sintetizată de Parrant cancelarul Consulatului general din Valahia. În iulie 1796 el arăta că acestea au fost: "... Intrigile familiei Moruzzi, nașterea sa ("raya", nu era nobil), pretinsul său atașament față de Rusia [...] căci, așa cum arăta Peysonel... " trimiterea în Valahia și în Moldova a unui consul sau a unui agent superior al unei Puteri prietenă cu Turcia, întâmpină totdeauna opoziții din partea Prinților, căroră nu le place să le fie demascate machiavelisme..."²¹. Pe de altă parte se pare că nici superiorii săi nu erau prea decisi să insiste, dată fiind suspiciunea lor față de greci, de abilitatea și violența căroră, nu o dată se încurcaseră la Înalta Poartă²².

¹⁷ *Ibidem*, p. 117, doc. CLXXVI; acest Laskarof era "general-șef", p. 134, doc. CCVI și susținător al revoltei grecești (A. A. C. Stourdza, *L'Europe orientale et le rôle historique des Mavrocordato*, Paris, 1913, pp. 263-265).

¹⁸ *Ibidem*, p. 128, doc. CXCVIII.

¹⁹ *Ibidem*, p. 136, doc. CCIX.

²⁰ *Ibidem*, p. 149, doc. CCXXVI.

²¹ *Ibidem*, p. 151-152, doc. CCXXX.

²² *Ibidem*, p. 191, doc. CCLXVIII; o notă diplomatică franceză referitoare la contracararea proiectelor rusești de destabilizare și împărțire a Imperiului Otoman, trasa ca prim punct

Încă nesigură după Revoluție, silită să facă față multor pericole interne și externe, diplomația franceză naviga cu multă prudență chiar în apele aliaților săi. Diplomatul Verninac recunoștea în 1796: "Poarta nu mai este azi o Curte ignorantă de ceea ce se petrece în Europa, pe care s-o poți împinge la război ca pe o hoardă de tătari, care acționează din capriciu sau sentiment... *Prin intermediul Prinților Valahiei și Moldovei ea are corespondenți pretutindeni, până la Paris chiar, care o instruiesc prompt și bine despre tot ceea ce se petrece...* Ea își calculează forțele ca și pe cele ale celorlalte state. Ea pătrunde în secretele politicii lor..." (s.n.)²³.

În acest context vom înțelege mai bine de ce francezii țineau așa de mult la plasarea unor oameni devotați în intimitatea Domnilor noștri. Interesul lor era de a-i menține cu orice preț în sfera de influență a Turciei. Așa se face că mai toți domnitorii fanarioți au avut secretari francezi, dacă nu măcar percepatori și profesori pentru copii.

Un fost ofițer de marină, de la Roche, cerea în 1782 Ministerului de Externe francez permisiunea de a se angaja secretar particular al Domnului Valahiei, Nicolae Caragea. Ministerul se arăta entuziast, deoarece "... cunoașterea pe care o aveți despre afacerile Poloniei și Rusiei vă pot fi utile la Poarta Otomană, care de obicei se bazează pe Principii Valahiei și Moldovei pentru a fi informată de cele ce se întâmplă în aceste state. *Știu [...] că ați aprofundat suficient politica care convine Porții pentru a-l menține pe Prințul dumneavoastră într-o moderație care ar putea să influențeze în mod fericit asupra hotărârilor Sultanului*"²⁴. (s.n.).

De la Roche își făcuse atât de strălucit datoria, încât în 1795 era pomenit de C. Stamaty cu regret: "Înainte, guvernul francez și ambasadorii săi la Constantinopol aveau grijă să plaseze pe lângă acești doi Prinți [ai Principatelor s.n.] *care sunt factotum-ul diplomației franceze, secretari francezi*, care, așa cum a făcut aproape 17 ani Domnul de la Roche, pe lângă trei Hospodari a condus și spiritul miniștrilor turci și corespondența sa în sensul intereselor și vederilor Cabinetului de la Versailles"²⁵. (s.n.).

Am încercat să-l plasăm astfel pe secretarul Kodrika în contextul epocii în care a trăit și a acționat cu mult talent, "... epoca împărțirii țărilor, epocă în care țări și popoare se vindeau în masă..." și în care, "... Principatele jucau un rol însemnat, a căror descriere face însă parte mai mult dintr-o istorie diplomatică a Europei moderne"²⁶.

---

al strategiei franceze: "Il faut faire connaitre à la Porte les traîtres qui l'entourent, je veux dire les Grecs placés dans les Ministères, et qui presque tous sont vendus à la Russie".

²³ *Ibidem*, p. 140, doc. CCXIV.

²⁴ *Ibidem*, p. 21, doc. XXXV.

²⁵ *Ibidem*, p. 112, doc. CLXXXIII.

²⁶ N. Iorga, *Istoria poporului Românesc*, ed. îngrijită de Georgeta Penelea, București, 1985, p. 525.

Întorcându-ne la Panaiotaki Kodrika, trebuie să precizăm că informațiile care-l privesc sunt sporadice. Este ocazional pomenit în corespondența diplomatică a vremii, ne sunt cunoscute câteva scrisori ale sale trimise unor diplomați și corespondența lui Constantin Stamaty adresată lui, din care mai putem deduce care-i erau idealurile, preocupările, modul de acțiune și abilitatea în îndeplinirea obligațiilor.

Aceste frânturi de informații au putut profila personalitatea unui personaj destul de important în intrigile diplomatice orientale de la sfârșitul secolului al XVIII-lea și primii ani ai secolului al XIX-lea.

Prima mențiune a secretariatului domnesc în documente este cea de la 1 septembrie 1791. Alături de marele serdar Dumitrachi asistă și semnează documentul care consfințește preluarea teritoriilor muntene, evacuate de austrieci în urma păcii de la Șiștov (24 iulie 1791). În cuprinsul documentului Kodrika își declină calitatea în care a asistat la întocmirea actului: "... mon gracieux Prince, en vertu de son plein pouvoir ayant destiné Son Grand Serdar et moi, en qualité de Son Secrétaire, pour assister de Sa part comme *plénipotentiaires* représentant l'autorité de notre Prince à la cession formelle du dit pays..."²⁷ (s.n.). Acordarea calității de plenipotențiar la încheierea unui astfel de act dovedește o prețuire deosebită din partea Domnului, pentru un simplu secretar particular.

Tot în 1791 îl găsim pe Kodrika seriind agentului imperial austriac, reclamând reparații pentru un conațional. În calitatea sa de secretar domnesc susținea plângerea lui Rhigas Valeștinul care fusese profesor la Academia domnească din București, erudit grec, autor al unei lărti a Principatelor. El avea de încasat o sumă de bani de la un serdar, Cristodulo Chirlian, care-l tocmise secretar și tălmăci în timpul unui voiaj la Viena (unde zisul serdar devenise baron de Langenfeld), sumă pe care proaspătul baron se eschiva s-o achite²⁸.

Legătura dintre Rhigas și Kodrika atrage însă atenția asupra adevăratelor ocupații ale secretarului domnesc. Dincolo de sentimentele naționale sau afinitățile culturale, în spatele acestei prietenii se mai bănuiesc și alte legături. Poetul gree din Veleștin, Constantin Rhigas a fost unul din cei mai cunoscuți luptători pentru eliberarea Greciei. El a locuit un timp în Valahia, animând prin personalitatea sa complexă de literat și "ideolog", cercul intelectualilor din jurul lui Katargi și Philippides. Misiunile tainice primite din partea animatorilor "Marii Idei", l-au purtat și în Austria și Italia unde, ca și la București, se pare, a creat societăți secrete menite să răstoale popoarele oprite din Imperiul Otoman. Se bănuiește că primise misiunea de a obține promisiuni ferme de susținere din partea Franței și

²⁷ E. Hurmuzaki, *Documente, 1750-1818, culese de ...*, vol. VII, București, 1876, p. 478, doc. CCLXLVI.

²⁸ N. Iorga, *Străini oaspeți al Principatelor în secolul al XVIII-lea*, în *Literatură și artă română*, Iași, nr. 1, 1900-1901, p. 29; vezi și Idem, *Negustori greci, agenți revoluționari la noi și în apus*, în *Anuarul Institutului de istorie națională-Cluj*, 7, 1936-1938, pp. 648-649.

aranjase o întrevedere cu Bonaparte în Italia. În urma unui denunț a fost arestat de poliția austriacă, la Trieste și a fost predat pașei de la Belgrad, împreună cu alți conspiratori. În iunie 1798 a fost executat alături de alți șapte membri ai societății sale secrete, iar trupurile au fost aruncate în apele Dunării²⁹.

La Viena, Rhigas părea să fi organizat o grupare bine pusă la punct dispunând și de o tipografie, a fraților Pulliu. Ei tipăreau din 1790 un ziar pentru grecii răspândiți în Europa (de fapt este primul ziar grecesc, "Efimerides"), cu informații foarte precise despre toate evenimentele importante ale timpului. Împărtășind idealurile lui Rhigas, frații Pulliu au consacrat multe pagini Revoluției franceze în publicația lor.

S-au ocupat personal de răspândirea publicațiilor, pe teritoriul Principatelor. Stârnind protestul agentului austriac din Iași, acesta cere expulzarea unuia din frații Pulliu acuzându-l de răspândirea cărților cu conținut suspect, ateist și republican³⁰.

Deconspirarea și arestarea acestui grup austriac s-a produs în urma tipăririi unei "Proclamații" revoluționare a lui Rhigas pentru ridicarea la luptă a națiunii grecești. În ciuda încercării de-a păstra cea mai mare discreție, în cele două zile când au tipărit proclamația, zețuirea au încredințat-o austriacului Francisc Hungele, care a predat unul din exemplare poliției judiciare vieneze (se tipăriseră 3000 exemplare)³¹.

Înainte de fi arestat la Trieste, Rhigas apucase să trimită în Țara Românească "Proclamația", căci consulul francez Flury informa Ministerul de externe francez de răspândirea ei și de arestarea câtorva greci care locuiau la Viena. Aceștia erau frații Pulliu, care, din fericire pentru ei, fiind supuși austrieci au scăpat numai cu exilul în Saxonia. Rhigas fiind "raya" a fost extrădat și executat de pașa de la Belgrad.

De bună seamă intervenția lui Kodrika în favoarea lui Rhigas, pe care o aminteam mai sus, n-o putem limita la obligațiile funcției sale. Este clar că se cunoșteau bine, deoarece Kodrika frecventa cercurile culturale grecești din cele două capitale românești și le împărtășea idealurile. De altfel, era interesat de menținerea legăturilor cu grecii din Viena de la care putea culege informații prețioase pentru domnitorul pe care-l servea și pentru cauza comună lor.

Din anul 1792 nu avem despre Kodrika decât informații legate de funcția sa. Întrucât epidemia de ciumă care izbucnise făcea ravagii se luaseră măsuri stricte pentru supravegherea bolnavilor. În acest sens îi scria Kodrika agentului

²⁹ D. A. Lăzărescu, *Românii în francmasonerie*, p. 24.

³⁰ E. Hurmuzaki, *Documente, Corespondența diplomatică și rapoarte consulare austriace 1782-1797*, Ediția I. I. Nistor, vol. XIX/1, București, 1922, pp. 814, 821.

³¹ D. Russo, *Studii istorice greco-române*, vol. II, București, 1939, p. 368.

austriac din București, Mihail Merkelius, pentru a-i atrage atenția asupra respectării măsurilor ordonate de domnitor și pentru a protesta față de obstrucția sudiților austrieci care refuzau să declare bolnavii. În luna septembrie a aceluiași an scria chirurgului brașovean Brukner să treacă pe la Curte pentru a-și ridica plata serviciilor prestate³².

Correspondența cu Merkelius din acel an se referea și la probleme de transhumanță ale păstorilor români din Transilvania sau la rezolvarea unor conflicte între sudiții austrieci și autohtoni. Pe scrisoarea din 17 august 1792 apare și sigiliul său care este prima oară pomenit și de care ne vom ocupa în încheiere, deoarece el vine să întărească o presupunere legată de adevăratele sale preocupări³³.

Pe de altă parte, mișcările secretarului domnesc erau atent urmărite de austrieci, care bănuiau probabil că sub aparența unui simplu secretar particular se ascundea de fapt un abil și versat agent secret.

În corespondența agenților austrieci din 1793, Kodrika este pomenit din ce în ce mai des, dovadă că devenea un personaj tot mai influent la Curte. El se amesteca din ce în ce mai mult în toate problemele domniei, fapt subliniat cu multă iritare de agentul austriac, în toamna anului 1793³⁴. Iată ce scria Timoni într-o scrisoare din 30 noiembrie 1793, despre secretarul domnesc. Informându-și superiorul despre refuzul Principelui de-a permite unei firme din Lemberg să deschidă un depozit, Timoni arăta: *“La confiance aveugle que le Prince a dans la personne de Codrika va au point qu'il ne parle que de sa bouche et quand Codrika est présent à nos entrevues, il lui fait milles signes du ton qu'il doit prendre quand il n'a pas eu le temps de lui faire la leçon d'avance et podr jetter le blame sur le Prince il se montre doux et souple vis à vis de moi, et de l'autre côté il traine les affaires en longueur, il les ambrouillent autant qu'il peut en éludant même l'exécution de ce que le Prince me promet en personne”*³⁵. (s.n.).

Inamice ale Imperiul Otoman, Austria și Rusia, urmăreau cu mare atenție mișcările Principelui Mihail Șutu și implicit ale lui Kodrika, deoarece își pregăteau mijloacele prin care încetul cu încetul să ia total în stăpânire Principatele. În felul acesta ar fi început operațiunea de dezmembrare a Imperiului turcesc, fiind știut că “ochii și urechile” Porții spre Europa erau Principii din Moldova și Valahia. Cu atât mai interesați erau de persoana secretarului domnesc, cu cât știau că este omul

³² N. Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor. Acte relative la istoria cultului catolic în principate. Adunate și tipărite cu o prefață despre propaganda catolică până la 1500*, vol. II, București, 1901, p. 137, nota 1; p. 138.

³³ Th. C. Bulat, *Une correspondance de Panaioti Kodrika*, RHSEE, 4, 1927, 11-12 (oct.-dec.), p. 300.

³⁴ E. Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX/1, p. 677, doc. DLXXVI.

³⁵ *Ibidem*.

de încredere al Franței, aliata Turciei. Agentul austriac urmărea scrisorile lui Kodrika reușind să-i descopere pe unii din corespondenții săi. Timoni arăta în aprilie 1794 că reușise să transmită numele unuia dintre “corespondenții iacobini” ai lui Kodrika și recomanda să-i fie urmărite “serisorile trimise lui [...] și care vin și se duc prin poșta imperială”. Mai sugera ministrului său de externe să facă tot posibilul, prin miniștrii Rusiei, pentru a-l “depune” pe prințul Mihail Șuțu³⁶.

Strădania austrieilor a dat roade, căci fiind arestat un negustor rus, care primea corespondență “de la insurgenții polonezi”, în plicul uneia dintre scrisori s-a găsit alta, adresată lui Kodrika. I se dădeau informații despre mersul insurecției poloneze și despre documente adresate Consiliului de război de la Petersburg din care reieșea iminența unui război cu Turcia. Pentru recuperarea scrisorii intervine chiar domnitorul Șuțu, care cere austrieilor “seulement les lettres à l'adresse de Codrika son secrétaire”³⁷. Agentul austriac mai descoperă și alți corespondenți ai lui Kodrika: Wengherski din Lemberg³⁸, abatele Pierre Lochmann din Varșovia³⁹ (care după ocuparea orașului se mutase la Lubin, de unde trebuia “să poarte corespondența ca de obicei, de acolo...”⁴⁰), în fine, spre mulțumirea Porții față de atitudinea Domnitorului, corespondența lui Kodrika din Polonia chiar cu Kosciusko și revoluționarii săi⁴¹.

De bună seamă “activitatea” atât de fructuoasă a secretarului domnesc stârnise iritarea diplomaților ruși și austriei, pe sub nasul cărora zburau spre Constantinopol și Paris informații despre toate mișcărilor lor. E drept că și ei își luau revanșa violând secretul corespondenței serioasei “poște austriece”, cu la fel de puține scrupule, deși cu grijă pentru păstrarea aparențelor...

Cum rafinamentul spionilor de la apusul secolului al XVIII-lea atinge adevărate culmi de subtilitate, răzbunarea adversarilor lui Kodrika nu se lasă așteptată. Ei încearcă să-l anihileze prin proprii săi “stăpâni”. Fostul ambasador al Franței la Constantinopol, ducele de Choiseul-Gouffier, trădând idealurile republicane, va pleca din Principate refugiindu-se în palatul consulului Rusiei, în 1793. Prin agentul Rusiei a încercat să forțeze mâna domnitorului de a înlocui corespondentul de la Viena printr-un agent al său. Dacă reușea “ar fi putut distruge

³⁶ *Ibidem*, p. 679, doc. DXCIV.

³⁷ *Ibidem*, p. 703, doc. DCL.

³⁸ *Ibidem*, p. 722, doc. DCXXVI.

³⁹ *Ibidem*, p. 723, doc. DCXXVIII; vezi și V. Mihordea, *Les Agents politiques des Princes de Moldavie du XVIIIe siècle: Jean Locman et ses fils*; RRH, nr. 5/1967, pp. 767-787; la p. 784 “Pierre (Locman).....se trouvait en même temps au service du chef de la mission catholique et du prince de Moldavie” - după cum raporta consulul austriac Schilling în depeșa sa.

⁴⁰ N. Iorga, *Studii și documente*, vol. II, p. 331.

⁴¹ E. Hurmuzaki, *Documente*, vol. XIX/1, p. 726, doc. DCXXXII.

sistemul care servește interesele noastre și care ar fi putut să-mi fie funest [...] aș fi fost pierdut dacă creditul meu pe lângă Alțetea Sa nu s-ar fi bazat pe fidelitatea mea recunoscută și încercată pentru interesele Sublimei Porți”. Prin intermediul internunțului, Kodrika îi interzisese corespondentului său din Viena “... să continue corespondența cu mine”, adică cu Consiliul Sultanului”. (!) În încheierea scrisorii de mai sus, autorul anonim, dar care se trădează a fi Kodrika (după altă scrisoarea în care arată că s-a mutat la Iași, unde “Alțetea Sa” a fost numit Principe al Moldovei (1792-1795), se spune: “Sunt înconjurat de Arguși austrieci care m-ar pierde dacă m-ar suspecta de cea mai mică părtinire în favoarea Franței republicane”⁴².

În această situație delicată îi sare în ajutor vechiul prieten Stamaty, care pledează în fața superiorilor săi arătând că secretarul domnesc, “prin atașamentul său la cauza franceză și-a atras toate persecuțiile din partea trădătorului Choiseul-Gouffier și toate neplăcerile din partea Curții de la Petersburg, așa cum reiese din hârtiile găsite în palatul Igelstrom din Varșovia... *Am demonstrat în mod palpabil utilitatea lui pentru cauza Republicii*”⁴³. (s.n.).

În 1795 Stamaty elogia calitățile lui Kodrika, reamintind de “complotul” de mai sus. Adresându-se Comitetului Salvării Publice, Stamaty arată care i-au fost misiunile încredințate lui încă de la începutul Revoluției, anume “... corespondența politică cu prințul Moldovei a cărui influență asupra Consiliului Sultanului și, în consecință, asupra hotărârilor Porții este cunoscută... ”. Arătând că a purtat corespondența “în idiomul țării” (Stamaty cunoștea bine limba română), ne dezvăluie “filiera” transmițerii informațiilor către Poartă: culegea informațiile din țările unde era “agent comercial” (Germania) sau “negustor” (Italia), și scria lui Kodrika (limba română este puțin probabil să fi fost cunoscută pe traseele pe care circulau scrisorile lor). Apoi informațiile erau traduse în limba turcă și expediate printr-un tătar (cei mai rapizi olăcari, utilizați frecvent de Domnii români), la Consiliul Divanului. După cum se autoflata Stamaty, Divanul de la Constantinopol remarcase de-a lungul timpului exactitatea informațiilor, relevanța analizelor și justetea previziunilor rezultate de aici, așa încât turcii și le-au însușit de multe ori în politica față de alte țări.

Ca un adevărat “profesionist al informațiilor”, Stamaty remarca importanța “... *canalelor*, prin care se transmit știrile și hotărârile politice ale Europei către Sultan”, care trebuiau să fie “sigure și dirijate de oameni devotați”, așa încât ambasadorii Franței au avut grijă totdeauna să aibă pe lângă Domnii Valahiei și Moldovei secretari francezi, care se ocupau de corespondența lor. Ajungând aici Stamaty face un portret complet al secretarului domnesc Kodrika, care în februarie 1795 (data scrisorii) era încă în slujba lui Mihail Șutu (a fost depus în 25 aprilie).

⁴² *Ibidem*, vol. II/1, p. 87, doc. CLVIII.

⁴³ *Ibidem*, p. 113, doc. CLXXXIII.

“Le secrétaire actuel du Prince de Moldavie n'est pas né français; mais qu'importe: il est honnête et philosophe; il est toujours dévoué à la cause de la liberté, et, en celà, il ne s'est pas démenti un seul instant depuis la Révolution. C'est à lui que je suis redevable des quelques services que je rends à la République; mais ce brave homme, ce digne Athénien, est, depuis la contre-révolution de Pologne, en butte aux persécutions les plus sanglantes de la faction russe qui travaille à sa perte et je crains que les Turcs n'aient la lâcheté de le sacrifier à la vengeance de leurs ennemis par pure convenance, ou pour complaire à l'ambassadeur russe”⁴⁴. (s.n.). Stamaty, care scria din Altona, dezvăluie alte misiuni încredințate lui în Germania, la Hamburg, pentru a pătrunde intențiile Cabinetului de la Petersburg, plângându-se de faptul că nu a fost plătit și de schimbarea sensului politicii franceze, de care nu era prea lămurit. Cerea să revină la Paris pentru instrucțiuni și, pentru primirea unui cifru (utilizat în arsenalul agenților francezi).

Kodrika îl va însoți pe Mihail Șuțu la Constantinopol după 1795, când a fost înlăturat de pe tron și îl întâlnim de data aceasta în calitate de “secretar de Stat și Consilier intim al Prințului fost domnitor în Valahia și Moldova”. Cu acest titlu pompos se adresează în noiembrie 1795, ambasadorului Franței la Constantinopol cerând protecția pentru “cetățeanul Collombo” aflat în serviciul Prințului Colorado, la Viena, înaintea declarării războiului. Acesta fusese corespondentul său secret, recomandat însă de “trădătorul” Choiseul-Gouffier. După spusele lui Kodrika, Collombo servise cu zel interesele Franței și trădat de Choiseul (care, am văzut mai sus, se refugiase la ambasada Rusiei, inamica Franței republicane), a fost acuzat pe nedrept de înaltă trădare și, internat la Viena, din decembrie 1791, “... victime innocente de la vile trahaison de Choiseul, et des intrigues noires qu'il a voulu entamer contre sa patrie, contre moi, pour nuire aux intérêts de la République”⁴⁵. (s.n.). Este interesant că cerea punerea lui pe listele de prizonieri ce urmau a fi schimbați de cele două state “în virtutea dreptului Cetățeanului” (am zice azi “Drepturile omului”), care pleda în favoarea inocenței lui. Nu se poate spune că Panaiot Kodrika nu era loial foștilor colaboratori ajunși în situații grele, chiar și după câțiva ani...

Nu știm ce șanse de salvare a avut Collombo, dar este cert că protectorul său era în grațiile diplomaților francezi din Constantinopol. În ianuarie-februarie 1796, trimisul extraordinar al Franței scria ministrului de externe asupra pronosticurilor ce se făceau în legătură cu numirea Domnilor în Valahia. Arătând că între Mavrocordat, Ipsilanti și Șuțu cele mai multe șanse părea să le aibă ultimul, se sublinia că “... nous aurons auprès de lui un homme qui professe un grand attachement pour la République française. C'est ce même Kodrika qui était

⁴⁴ *Ibidem*, p. 108, doc. CLXXI.

⁴⁵ *Ibidem*, p. 133, doc. CCV

son secrétaire en Moldavie et qui paraît nous y avoir servi avec affection. Je me suis attaché à l'accueillir et j'espère qu'il nous servira bien, s'il se trouve à même de le faire"⁴⁶.

Mihail Șuțu nu a fost numit domnitor și Kodrika va încerca să-și găsească o ocupație pe măsura ambiției sale și a gustului pentru intrigă. În 1797 agentul prusac la Constantinopol îi face o caracterizare precisă într-un raport către superiorii săi, dovedind că era strict supravegheat, deci era considerat un adversar redutabil. Iată cum îl vedea von Knobelsdorf, pe Kodrika: "Le sieur Contrica dès le commencement des troubles en France a affecté publiquement des sentiments favorables à la Révolution et a vécu dans l'intimité des républicains. Cependant *on le soupçonne secrètement attaché à la Mission de Russie* (!) ce qu'il y a de certain c'est *qu'il est un des Grecs les plus fins et le plus délié qui existent. Son faible est la vanité*. Il a des talents et il est très flatté qu'on les lui reconnaisse [...] l'on pretend que le sieur Contrica avait pris un tel ascendent sur ce prince [Mihail Șuțu] que *c'était lui proprement qui gouvernait la Moldavie...*"⁴⁷. (s.n.).

Interesantă mențiunea despre "atașamentul" față de ruși. În afară de opinia generalizată a diplomaților occidentali că, prin similitudinea religioasă, grecii, erau mult mai aplecați spre pravoslavnică împărăție decât spre turci, observația lui von Knobelsdorf se coroborează cu alte bănuieli ale francezilor. În ianuarie 1796, cum arătam mai sus, se recomanda numirea unui agent abil și avizat, pe lângă Domnii din Principate și se avansase numele lui Stamaty. El stârnise însă nemulțumirea superiorilor săi din 1795, când, în loc să plece unde fusese trimis (în Moldova), a plecat la Paris, refuzând să fie "agent secret", întrucât spunea că era deconspirat. Ambasadorul Verninac de la Constantinopol îl bănuia de neloialitate față de Franța, interceptând două scrisori (care sigur sunt scrise de Kodrika, au fost menționate mai sus). Deși recunoștea că nu furnizau o informație bine precizată, "... este suficientă o ușoară bănuială într-o problemă atât de serioasă, pentru a amâna... . trimiterea unui om pe care nimic presant nu îl chema în țară, *când el cerea să plece ca agent al Republicii*"⁴⁸. În 1796, în vară, cancelarul consulatului din Valahia, Parrant arăta motivele pentru care a fost respins Stamaty, între care "son attachement prétendu aux Russes..."⁴⁹, iar noul ambasador al Franței la Constantinopol sugera să fie trimis într-o misiune foarte îndepărtată, "*fără nici o legătură cu rușii*", poate pe coasta Africii, sau în Persia⁵⁰. (s.n.).

Cert este că exact în aceeași perioadă a sosirii neașteptate a lui Stamaty, vine la Paris și Kodrika. Și nu oricum, ci în calitate de secretar particular (cum

⁴⁶ *Ibidem*, p. 138, doc. CCXII.

⁴⁷ N. Iorga, *Acte și fragmente cu privire la Istoria românilor*, vol. VII, București, 1896, p. 358.

⁴⁸ E. Hurmuzaki, *Documente*, ed. Al. I. Odobescu, 1885, vol. II/1, p. 136, doc. CCIX.

⁴⁹ *Ibidem*, pp. 151-152, doc. CCXXX.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 157, doc. CCXXXVI.

altfel?) al... primului ambasador al Turciei pe lângă Convenție, Esseyd-bey. Evident îi servea acestuia și ca interpret și-i redacta rapoartele către superiorii săi. Se vede că turcii apreciaseră serviciile aduse până atunci de Kodrika, de vreme ce l-au acceptat în preajma unui astfel de personaj. Prin forța împrejurărilor Kodrika a fost tot timpul în centrul evenimentelor din Franța acelor ani (1797-1801), dat fiind interesul cu care francezii l-au tratat pe primul ambasador turc acreditat în țara lor.

Ca orice noutate "exotică", Esseyd-bey era "la modă", fiind înconjurat de oficialități cu cele mai delicate atenții, mai ales în saloanele mondene care, literalmente, și-l smulgeau unele altora pentru a-l avea ca "atracție" măcar pentru câteva minute. Moda franceză nu se lasă mai prejos lansând cu mare succes pălării "à la Sultane" sau rochii îmbogățite cu detalii orientale, inspirate de somptuoasele ținute ale proaspătului diplomat.

Cum Esseyd nu cunoștea decât limbile turcă și greacă (fusesse funcționar la Finanțe și, pentru scurt timp, agentul Turciei la Berlin), Kodrika îl însoțea pretutindeni după debarcarea pe pământul francez. Din portul Marseille, unde au stat în carantină 36 de zile, vor trece prin: Toulon, Aix, Avignon (la care Papa Pius al VI-lea tocmai renunțase, la Tolentino), Valence, Mâcon, Joigny și Sens, ajungând, în fine, la Paris. Pretutindeni, oficialitățile locale organizează parade militare, primiri oficiale, baluri, banchete, "reviste navale", spectacole de teatru și operă.

La Lyon, la Școala Centrală, ambasadorul va ține un discurs tradus de secretarul său Kodrika, care va avea micul său triumf. El recită în fața asistenței "Corbul și vulpea" lui La Fontaine (care să fi fost mesajul?), apoi versuri din opera lui Homer, ca o demonstrație de pronunție a limbii eline. La Mâcon, obosit de ceremoniile și distracțiile cu care îl copleșeau gazdele, Esseyd îi cere lui Kodrika să-l înlocuiască. Probabil, vanitatea sa a fost satisfăcută de recepțiile fastuoase, focurile de artificii, salvele de tun, dar mai ales de faptul că se găsea în centrul atenției, în țara pe care cu atât devotament o servise până atunci.

Ajunși la Paris, unde primesc o somptuoasă reședință, vor aștepta un timp elaborarea protocolului pentru această nouă situație, a primirii unui *ambasador turc*. Între timp vor face lungi plimbări prin parcul Monceau, cu Verninac (fostul ambasador la Constantinopol), făcând senzație la ora rugăciunii, pios împlinite de proaspătul ambasador, în fața asistenței uluite. Îl vizitează, în particular, pe Charles Maurice de Talleyrand-Périgord, de curând numit ministru de externe.

Când, la 10 thermidor, are loc înmânarea firmanului de acreditare, cortegiul stârnește din nou senzație prin costumele somptuoase, podoabele strălucitoare și banii aruncați mulțimii de gură cască. Curtea Palatului Directoratului era magnific decorată cu flori și statuile Libertății, Egalității și Înțelepciunii, care însă îl lasă rece pe Esseyd, ce ignora semnificația lor. El predă firmanul "prea onorabilei și prea magnificei Republici Franceze", sărind peste cele trei reverențe, înlocuite ad-hoc prin trei saluturi orientale, încălcare de protocol nemaiîntâlnită. Drept pentru care, Directorii îl invită, după recepție, la...

"Burghezul gentilom !". Din nou baluri, recepții, concerte, balet, operă și teatru - unde copleșit de frumusețea actriței Lange și ignorând-o pe mme. Tallien, exclamă, spre deliciul asistenței, în puțină franceză învățată "El e foarte frumos !".

Din nou vârtejul vizitelor la Arsenal, Invalizi, Versailles, Școala de Cavalerie și, suprem, balul oferit de Napoleon care-l conduce amical ținându-l de braț. Peste tot e însoțit de Kodrika. Și, în timp ce trupele franceze obțineau victorie după victorie și se forma a doua Coaliție anti-franceză în 19 mai 1798, Napoleon debarcă în Egipt, spre stupefarea lui Esseyd, înfrângând armata mamelucilor. În decembrie Turcia se aliază cu Rusia împotriva Franței.

Situația lui Esseyd este delicată el fiind reținut de autoritățile franceze, ca răspuns la înțemnițarea agenților francezi din Principate în temuta închisoare Ediculé, în octombrie 1798⁵¹. Toate atențiile francezilor încetează și Esseyd, părăsit de admiratori și oficialități, rămâne la Paris până în 1801. Uitat de toți cei care-l sărbătoriseră și-și disputaseră onoarea de a-l avea ca musafir, va semna în numele Turciei, pacea provizorie cu Franța și se va întoarce aproape ignorat, la Constantinopol⁵². În tot acest timp Kodrika și-a creat relații solide în cercurile politice și diplomatice care-i apreciau agerimea și profunda cunoaștere a politicii orientale. Aceste relații îi vor servi mult în viitor, când se va confrunta cu situații dificile.

A plecat odată cu Esseyd spre Constantinopol, unde i s-a alăturat din nou lui Mihail Șutu, revenit și el din exilul de la Tenedos⁵³.

Direcția politicii turcești se schimbaseră însă, ca urmare a neîncrederii generate de invazia Egiptului, de sprijinul tacit acordat rebelului Pasvantoglu (devenit între timp pașă de Vidin)⁵⁴ și a creșterii influenței rusești la Constantinopol și în Principate⁵⁵ (ca urmare a alianței din 1798).

În aceste condiții și direcțiile politicii franceze se reorientează în așa fel încât cheia politicii lor devin Principatele. Este demn de menționat un memoriu al tribunului Felix Beaujours, adresat Primului Consul în iunie 1802. Principala preocupare trebuia să fie aceea de a împiedica unirea "... celor două coroane imperiale ale Constantinopolei și Petersburgului, pe același cap". Eventualitate ce se putea evita dându-le celor două imperii interese diferite prin tăierea "liniei de continuitate care le unește, adică eliberând sau dând Austriei Valahia și Moldova, care formează nodul acestei linii"⁵⁶. După chibzuința sa în felul acesta se putea

⁵¹ E. Hurmuzaki, *Documente*, vol. II/1, p. 149, doc. CCXXVI.

⁵² N. Iorga, *Les voyageurs orientaux en France*, I, RHSSE, IV, 1927, nr. 1-3 (Janvier-Mars), p. 82 și p. 14 și urm.

⁵³ E. Hurmuzaki, *Documente*, ed. Al. I. Odobescu, 1885, vol. II/1, p. 203, doc. CCLXXXVIII.

⁵⁴ *Ibidem*, p. 217, doc. CCCVI.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 204, doc. CCXC.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 219, doc. CCCX.

garanta liniștea statelor din apusul Europei, fără a garanta însă și existența Turciei, care se putea menține în viitor numai renunțând la unele “provincii” (Principatele, Mesopotamia, Siria și Egiptul), ce rămăseseră doar ca posesiuni “de ostentație”. Cedând Principatele se dădea Austriei și Rusiei un veșnic subiect de dispută. Evident că bravul tribun al unui stat care proclama pretutindeni sloganurile Revoluției, “libertate, egalitate, fraternitate”, nu-și punea de loc problema consultării divanelor acestor “monede de schimb” care trebuiau să asigure liniștea Occidentului...

Oricum, în Valahia era din nou domn Mihail Șuțu, care-l avea ca om de încredere pe Kodrika, devotat francezilor. În aceste ultime luni de domnie (octombrie 1801 - mai 1802) Mihail Șuțu s-a confruntat cu situații foarte dure. Țara era secătuită de numeroasele incursiuni ale lui Osman Pasvantoglu, care pustiește în raiduri succesive teritoriile de la nord de Dunăre, după ce, încă nu se vindecaseră rănilor pricinuite de domnia lui Constantin Hangerli. Craiova a fost arsă și localități întregi se bejenesc spre munte. În luna mai, însărcinatul cu afaceri franceze de la Constantinopol, Ruffin, îl informa pe Talleyrand că boierii valahi au părăsit Bucureștiul și s-au fortificat la munte, “diversiunea” lui Pasvantoglu aducându-i la disperare pe turci⁵⁷.

În iunie Poarta deconsilia diplomații să plece spre zona Dunării. Acum intervine fuga lui Mihail Șuțu de la București, în Transilvania austriacă. Agentul austriac Merkelius îl înștiința pe ministrul său, la 5 iunie 1802, că principele Șuțu fugise din București, prin Buzău, Timiș, înspre Brașov, de frica rebelilor din tabăra lui Pazvantoglu. Avusese însă grijă să ia în suita sa personalul Agenției austriece cu arhiva, pentru a nu cădea în mâini străine⁵⁸. Principele însuși scria “Majestății Sale Apostolice” Francisc al II-lea implorând protecția imperială pentru el și familie, refugiați la Brașov⁵⁹. În 9 iunie Merkelius strecoară două informații interesante în corespondența sa. Arată că Mihail Șuțu a fost urmărit de Bimbașa Sava în fuga sa și că la Brașov sosise consulul Rusiei, căruia i se îngăduise să rămână acolo “până la noi dispoziții”⁶⁰.

Cu totul altfel se vedea însă fuga lui Mihail Șuțu dinspre partea franceză. Însărcinatul cu afaceri la Constantinopol, Ruffin, scria ministrului Talleyrand despre intenția Domnului de a se refugia în Rusia, amintind că aceasta, fiind putere garantă era în măsură să-l reinstaleze pe tron, chiar prin forța armelor, ceea ce Austria nu putea face. Fiul Domnului care se afla la Constantinopol fusese arestat, în urma zvonului că tatăl său va fugi în Rusia și numai prin mituirea turcilor cu 300 de pungi strânse de grecii din Fanar a putut scăpa de tortură. Se mai zvonea că

⁵⁷ *Ibidem*, p. 223. doc. CCCXIII.

⁵⁸ *Ibidem*, vol. XIX/2, p. 116, doc. CXCII.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 118. doc. CXCIV.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 119, doc. CXCV; Bimbașa-Sava îl urmărise pentru a primi leafa.

grecii din Fanar voiau să mituiască și misiunea rusească. Turcii nu reacționaseră decât prin trimiterea Domnului Moldovei, Alexandru Șuțu, ca interimar la București⁶¹. La sfârșitul lunii, Ruffin afirma într-un alt raport că Pasvantoglu nu făcuse nici un raid asupra Bucureștiului, iar fuga domnitorului s-a datorat altor motive. El ar fi primit subvenții importante din partea Porții (12000 pungi) pentru a tocmi trupe care să apere țara de rebelii pazvangii și după arderea Craiovei *a mimat* groaza, fugind cu fondurile din care nu plătise pe nimeni. Pe de altă parte, trimisul Rusiei avusese la Pera o întrevedere cu turcii, fără îndoială referitoare la Mihail Șuțu, dar din care nu răsuflase nimic⁶². La începutul lui iulie Ruffin arată că fuga lui Mihail Șuțu "... dă apă la moară la tot felul de presupuneri". S-a mers până la a se afirma "că Prințul... n-ar fi fugit decât *la sugestia lui Codrika*, creatură (!) a acestei case, *care ar fi știut* că Valahia și Moldova trebuiau să fie invadate târă întârziere de armatele celor două Curți imperiale, pentru a servi drept despăgubire Marelui Duce de Toscana"⁶³ (s.n.). Se mai zvonise că beizadeaua ar fi fost decapitată, după tortură (dar zvonul nu părea real), că Alexandru Șuțu guverna provizoriu Valahia și că "partidele" Moruzi și Kallimachi se agită pentru dobândirea tronului vacant.

Dacă am privi situația prin prisma memoriului lui Felix Beaujours, amintit mai sus și de care Kodrika putea avea știință, nu este exclus ca el să fi avut rolul atribuit de Ruffin în fuga Domnului.

În luna august Mihail Șuțu venise la Constantinopol sub protecția Rusiei, iertarea fiind mijlocită de ceilalți membri ai familiei și de rudele și aliații lor, Callimaki, care se temeau de urmările supărătoare ale fugii, dând apă la moară rivalilor lor, Moruzeștii⁶⁴.

Curios este însă faptul că de această situație este învinuit cu multă mânie tocmai Kodrika, fidelul agent francez, care începe să fie bănuie că face jocul rușilor. Am văzut mai sus că această bănuială mai plutise asupra sa și asupra prietenului său Stamaty. Oricum, Franța este vizibil îngrijorată de avantajul dobândit de Rusia, mai ales prin numirea lui Alexandru Ipsilanti ca Domn în Valahia, pe timp de șapte ani. Situația convenea Turciei pentru că dădea stabilitate guvernării din Principate și, de altfel, devenise destul de circumspectă în relațiile cu Franța după campania din Egipt⁶⁵. Așa cum bine s-a verificat ulterior, avantajul Rusiei în situația impunerii domniilor pe timp de șapte ani a fost într-adevăr

⁶¹ *Ibidem*, vol. II/1, p. 222, doc. CCCXII.

⁶² *Ibidem*, p. 223, doc. CCCXIV.

⁶³ *Ibidem*, p. 224, doc. CCCXVI.

⁶⁴ V. A. Urechia, *op. cit.*, tom VIII, p. 267; Hurmuzaki, *Documente*, ed. Al. I. Odobescu, 1885, vol. II/1, p. 226, doc. CCCXIX.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 249, doc. CCCXLII.

“piatra de temelie pusă pentru circumstanțele ulterioare” atât de râvnite de pravoslavnică împărăție.

Situația lui Kodrika rămânea însă incertă. Deși fusese iertat, Domnul Mihail Șutu nu s-a putut bucura prea mult timp. Ajuns la Constantinopol, sub protecție rusească, “... s-a ruinat pentru a-și plăti iertăciunea și, de mâhnire, a murit bătrân, în mizerie”⁶⁶. Rămas fără protector, probabil că secretarul domnesc a fost acuzat și de francezi, care-i reproșau proasta consiliere a răposatului domn, și de turci care-l bănuiau de complot cu rușii. Se pare că turcii au luat măsuri aspre împotriva lui Kodrika, poate îl arestaseră și îl puseseră sub cercetare, dar nu avem dovezi documentare în acest sens. Cert este că el avea inamici redutabili între fanarioții filoruși din Constantinopol, domnitorul Alexandru Ipsilanti, în pofida declarațiilor sale, era defavorabil francezilor și avea un secretar particular francez cu certe înclinații filoruse.

În 10 decembrie 1802, însărcinatul cu afaceri franceze la Constantinopol, Ruffin scria ministrului de externe Talleyrand despre situația lui Kodrika, implicându-se în rezolvarea ei. Probabil că se edificaseră în legătură cu reproșurile anterioare și ținuseră cont de serviciile trecute și, de ce nu, viitoare. Din depeșă diplomatică reiese că Ruffin dorea să trateze direct cu Reis Effendi problema “extrem de delicată a D. Kodrika; în cazul, pe care trebuie să-l prevedem, că voi întâmpina prea multă respingere, cred că este prudent să temporizez, pentru a nu da naștere la rea voință și să las negocierea să ajungă la maturitate, de la sine... Marele dușman al d-lui Kodrika este Prințul Ipsilanti, care este și inamicul nostru național (!)”. Poate că acesta a fost argumentul pentru care francezii i-au luat apărarea. Ruffin spera în ajutorul Marelui Dragoman Kallimaki care le era favorabil, deși părea decepționat de scăderea creditului său politic⁶⁷. Abila diplomație franceză a avut câștig de cauză în privința lui Kodrika. Deși nu mai este menționat în corespondența diplomatică, numele său revine peste câțiva ani în documente.

De la Constantinopol, Kodrika a plecat la Paris unde, în virtutea serviciilor anterioare, a bunelor relații cu Ministerul de Externe francez, a relațiilor cultivate cu grijă ca secretar al lui Esseyd-bey și mai ales grație experienței, întinsei cunoașteri a zonei și a întortocheatei diplomații orientale, a obținut postul de secretar-interpret în Minister. Se pare că principalul său protector era diplomatul Maurice d'Hauterive “șef de divizie” în Departamentul Relațiilor Externe, care cunoștea bine zona în care acționase Kodrika și-i aprecia în mod deosebit cunoștințele, întinsa cultură și abilitatea⁶⁸. La Paris el frecventa înaltele cercuri diplomatice, dar și saloanele literare și cercurile culturale grecești unde disputele

⁶⁶ V. A. Urechia, *op. cit.*, p. 268.

⁶⁷ E. Hurmuzaki, *Documente*, vol. II/1, p. 251, doc. CCCXLV.

⁶⁸ B. Knös, *L'histoire de la littérature néo-grecque*, Stockholm, 1962, p. 605.

filologice în privința limbii grecești moderne erau de mare actualitate. Aici a publicat pe această din urmă temă, în 1802, lucrarea *Observation sur l'opinion de quelques hellénistes touchant le grec moderne*, începând o lungă și stufoasă dispută cu lingvistul Korais în legătură cu crearea unei limbi literare elegante, cu multe elemente arhaizante, numai spre folosința elitei⁶⁹. Tot la Paris va publica opera sa principală, *Étude sur le dialecte vulgaire de la langue greque*, unde își expune teoria conservatoare și elitistă privind limba literară. Atitudinea sa din acest studiu contrastează vădit cu cea din anul 1794 când traducea lucrarea lui Fontanelle despre pluralitatea lumilor, expunându-și opiniile radicale. Se poate spune într-adevăr că și-a câștigat “o situație onorabilă în țara sa de adopțiune”⁷⁰, iar în cercurile diplomatice din Orient era regretat. Generalul Brune, ambasadorul Franței la Constantinopol, într-o amplă analiză a situației politice a Principatelor și a poziției Franței, sub noile domnii, trage concluzii descurajante. Influența Rusiei la Constantinopole devenise atotputernică, prin incitarea la revoltă și prin specularea amorului propriu al musulmanilor: “Instrumentele acestei puteri a Rușilor sunt cea mai mare parte a familiilor grecești care-și dispută funcția de Dragoman al Porții și Principatele Moldovei și Valahiei... În această agitație [a intrigilor pentru domnie] își fac Rușii loc, pentru a avea prin Dragomani, secretele și decretele Porții iar prin Prinți, frontierele otomane deschise emisarilor sau armatelor lor”.

Remarca faptul că prin intrigile rușilor i se luase Marelui Dragoman al Porții privilegiul de a deschide și traduce depeșele agenților turci din străinătate (în urmă cu două luni), numai pentru că Dragomanul Kallimaki și fratele său (Dragoman al lui Capudan-Pașa) erau atașați Franței. De asemenea, arăta că era notoriu la Constantinopol că prin intrigile Rusiei fuseseră destituiți Șuțeștii, iar “... Ipsilanti din Valahia și Moruzi din Moldova sunt în întregime creaturile sale”⁷¹. În aceste condiții “Intrigile de la București mi s-au părut prea importante pentru a nu regreta că nu avem aici, de la pace, nici un agent francez....”⁷².

Kodrika rămâne la Paris, departe de aceste intrigii, probabil dându-și seama că nu mai putea “manipula” pe nici unul din noii Domni, filoruși notorii. Relațiile sale cu turcii bănuim că erau încordate, mai ales că scăpase cu greu din situația “foarte delicată” de după căderea lui Mihail Șuțu. Oricum numele lui nu mai apare în corespondența diplomatică. Apare în schimb citat în corespondența dintre marele comis moldovean Ioan Bals și Jean Denis Barbié du Bocange – membru al Institutului Franței și fost bibliotecar al bibliotecii Regale.

⁶⁹ Cornelia Pappacostea-Danielopolu, *Literatura și limba*, p. 77.

⁷⁰ Th. C. Bulat, *op. cit.*, p. 300.

⁷¹ E. Hurmuzaki, vol. II/1, p. 254, doc. CCXLIX.

⁷² *Ibidem*, p. 249, doc. CCCLIII.

Correspondența privea comenzile de cărți făcute de comis în Franța, pentru biblioteca sa, achiziționate prin bunăvoința lui du Bocange. În scrisorile din 5 noiembrie 1805, 22 aprilie 1806 și 9 martie 1807, se face referire la Kodrika. Din context deducem că Bals și Kodrika erau vechi cunoștințe (poate din timpul domniei moldovene a lui Mihail Șutu). Probabil se apropiaseră în cercul învățaților literați greci, alături de Corais și "părintele" Daniel (Philippide) la care se fac, de asemenea referiri.

Din textul scrisorii din 1807 deducem că cei doi erau în corespondență prin intermediul lui du Bocange. Kodrika îi furniza și el cărți comisului Balș dar (cunoscându-l pe Kodrika) presupunem că aveau și alte subiecte de corespondență. Dacă referirile despre Corais sunt mai detaliate, cele despre Kodrika sunt laconice – poate pentru a nu atrage atenția⁷³.

Din scrisorile amintite deducem că personajul nostru trăia nestingherit la Paris, frecventând și cercurile academice unde se întâlnea cu vechii militanți pentru cauza grecească.

Este greu de presupus însă că o persoană cu caracterul și aptitudinile sale se putea ține departe de intrigi multă vreme. Și aceasta o aflăm indirect, din reclamațiile unor institutori francezi, ajunși în Moldova. În fosta arhivă a Senatului din Chișinău se afla o plângere a doi institutori francezi, Charles Sigisbert Sonnini Farnesé de Mononcourt și Marie Lachapelle Labouloy. Aceștia fuseseră aduși în țară de boierul Iordake Catargiu, în 1811, pentru a-i instrui copii.

Iordake Catargiu, a avut de îndeplinit o misiune secretă din partea boierimii moldovene filo-franceze, la Paris. Să nu uităm că Principatele se aflau, prin forța împrejurărilor, în nenorocita situație de teatru de război în conflictul dintre Rusia și Turcia. Țările române erau secătuite de nenumăratele dări, prestații, despăgubiri de război, care nu aveau nimic de-a face cu interesele românilor. Era deci de înțeles că "... boierii ajung [...] să creadă că un Imperiu otoman slăbit, dar aliat cu Franța sau cu Anglia este un dușman mai puțin primejdios pentru existența națiunii, decât Împărăția țărilor"⁷⁴.

În intenția de a cere sprijinul Franței pentru a nu cădea sub stăpânirea rusească, boierii moldoveni îl trimit la Paris pe Iordake Catargiu. Ce a întreprins aici putem numai să presupunem, întrucât documentele tac. Cert este că a deranjat suficient autoritățile de ocupație din țară, pentru ca, la întoarcerea acasă în martie 1811, să fie arestat de ruși. Faptul este semnalat de agentul austriac la Iași, care-l

⁷³ C.I. Caradja, *Un bibliophile moldave au début du XIXème siècle – Le grand écuyer Ioan Bals*, Académie Roumaine, Bulletin de la Section Historique, Tome XXVIII, 1, p. 106-130.

⁷⁴ N. Djuvara, *op. cit.*, p. 286.

înștiințează direct pe Metternich⁷⁵. Boierul moldovean tulburase apele și prin capitala Austriei, în drumul spre Paris.

Toate acestea le aflăm din plângerea institutorilor francezi, adresată guvernatorului Miloșevici. Se arăta că în 1810, la Paris, Sonnini încheiase un contract pe șase ani cu boierul Catargiu, stabilind obligațiile de întreținere, plata cheltuielilor de transport din Franța în Moldova, pentru 3000 de franci pe an. Contractul Mariei Lachapelle era întocmit cu mai puțină grijă. După arestarea stăpânului său, atât el, cât și Marie Lachapelle s-au văzut puși în situația de-a rămâne pe drumuri, fără a primi un ban și fără nici un mijloc de subzistență, întrucât soția lui Catargiu refuza să onoreze contractul. Cele două părți s-au prezentat în fața autorităților, doamna Catargiu fiind reprezentată de aga Constantin Cantacuzino-Pășcanu, cumnatul ei.

Miloșevici, deși s-a arătat favorabil reclamanților a recomandat o soluție amiabilă, printr-un aranjament amical. Cei doi n-au avut câștig de cauză, avocatul Cantacuzino-Pășcanu demonstrând că nu Iordake Catargiu era vinovat de nerespectarea contractului, ci...țarul Rusiei, din ordinul căruia fusese arestat.

O nouă plângere a păgubiților adresată guvernatorului Miloșevici se va rezolva de ilustrul personaj într-o manieră mai neobișnuită. Lui Sonnini, care se autointitula pompos "ancien officier et ingénieur de la marine de France et Correspondant du Cabinet du Roi, membre de plusieurs sociétés savantes et littéraires de l'Europe", i s-a oferit o călătorie de studii pe cheltuiala țarului. În octombrie 1811 era în drum spre Franța, spre a-și relua studiile "fundamentale", pe care pretindea că le-a părăsit la Paris, pentru a se dedica educației tinerilor Catargiu.

Radu Rosetti îl considera pe Sonnini, spion⁷⁶, bazându-se probabil pe mărturia contemporanilor evenimentelor de mai sus. Ipoteza este demnă de a fi analizată. În plângerea lui, Sonnini menționa cu năduf că cel care redactase contractul cu boierul moldovean era "... Codrika, ami de Katarzi et le plus rusé de tout les Grecs". (s.n.). Era normal ca reprezentantul nemulțumiților moldoveni să ia contact la Paris cu persoana cea mai avizată în problemele lor, care se afla într-un post bine plasat din Ministerul Afacerilor Străine, Panaiotaki Kodrika. Este limpede că el s-a implicat în susținerea doleanțelor prezentate de Katargiu, care iată îi era prieten. Poate tocmai această apropiere l-a făcut pe Sonnini să-l urmărească atent pe viitorul său stăpân. Din curiozitate sau din ordin? Să nu uităm că, în titulatura sa pompoasă, se intitula și "*correspondent du Cabinet du ROI*" - deci nu părea să aibă sentimente republicane și putea fi un agent al rușilor.

⁷⁵ E. Hurmuzaki, *Documente, Corespondența diplomatică și rapoarte consulare austriace (1798-1812)*, Ediția I. I. Nistor, vol. XIX/2, Cernăuți, 1939, p. 706, doc. CMXIII.

⁷⁶ R. Rosetti, *Amintiri*, București, 1996, pp. 92-94.

Trecând în revistă argumentele expuse în plângerea către Guvernator, constatăm că lui Katargiu i se urmăriseră pas cu pas toate mișcările, încă înainte de a-l angaja pe Sonnini. Și iată lista “păcatelor” sale: “Katargi acoperit de jafuri și de dispreț n-a fost obligat să fugă din țara sa să-și caute scăparea în diverse moduri, în țări străine, pentru a îndrepta atenția în alte direcții? Nu s-a prezentat în afară, când ca un prinț moldovean, când ca un ambasador turc, când ca un deputat al nobilimii moldovene? Nu și-a luat el la Viena un pașaport de *supus turc*, ca să plece la Paris? N-a comis el indiscreții nenumărate în capitalele Franței și ale Austriei și n-a îndrăznit el în prima [adică la Paris] să-l sfideze pe prințul Kurakin, ambasadorul M.S. Împăratul tuturor Rusiilor? În fine, nu s-a străduit el să fie însoțit de un om care și-a dobândit oarecare celebritate [adică el !], numai cu scopul unic de-a se servi de acest însoțitor ca de o pavăză care să-l acopere și să-l pună la adăpost de urmărirea al căror subiect era?”⁷⁷ (s.n.).

Oricât de păgubit ar fi fost Sonnini nu ar fi contabilizat cu atâta grijă toate păcatele reale sau închipuite ale păgubitorului său. Din retorica enumerare de mai sus se vede că au fost subliniate mai ales păcatele ce lezau interesele rusești ceea ce este cel puțin ciudat pentru un francez la 1811, când toată Europa aștepta momentul declanșării războiului dintre cele două puteri. De ce s-a reproșat faptul că și-a luat pașaport de *supus turc* la Viena, când așa era normal și cine să fi fost însoțitorul “de oarecare celebritate”? Se referea oare la “modesta-i” persoană? Cert este că guvernatorul rus a găsit de cuviință să-i acorde compensația călătoriei de studii, în *Rusia*, pe cheltuiala țarului, în timp ce administrația rusească a Principatelor nu mai prididea cu impunerea de dări și despăgubiri, pregătindu-se de un război greu și nu se poate spune că era de obicei, atât de sensibilă la plângerile unui francez. Poate era o manieră de-a răsplăti niște servicii, căci “partea vătămată” s-a declarat mulțumită, plecând în liniște la Paris în octombrie 1811, nu știm pe cheltuiala cui ...

După opt ani de la dispariția de pe firmamentul diplomației orientale, iată-l din nou pe Kodrika amestecat “colateral” (sau nu) în jocurile politice din Moldova, mijlocind legătura dintre nemulțumiții filo-francezi și țara care se pregătea să atace Rusia.

S-a spus despre Iordake Catargiu că a fost arestat “întrucât s-ar fi găsit la el dovezi cum că ar fi fost afiliat la francmasonerie”⁷⁸, ipoteză despre care vom mai vorbi.

Cercetătorii și istoricii care s-au ocupat, în treacăt, de Panaiotaki Kodrika, afirmă că el ar fi murit la Paris în 1827⁷⁹ (nu în 1802 la Constantinopol)⁸⁰. O

⁷⁷ Th. C. Bulat, *Charles Sigisbert Sonnini Farnesé de Montcourt și Marie Lachappele Labouloy, institutori în Moldova la 1810 și neplăcerile lor*, Arhivele Basarabiei. Revistă de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru, an 8 (1936), nr. 1 (ian. - mart.), p. 29.

⁷⁸ N. Djuvara, *op. cit.*, p. 307.

surpriză ne-au rezervat volumele XVII și XVIII ale Colecției Hurmuzaki, care prezintă șapte documente din anul 1846-1847 provenind de la ... consulul francez la Iași, Kodrika. În 1846 ar fi trebuit să fi avut 86 de ani, o vârstă mai mult decât venerabilă pentru jumătatea secolului trecut. Este drept că în 1847, la 31 mai, preda "funcțiile consulare" în mâinile lui Duclos, vice-consul la Galați", desemnat de ministrul de externe Guizot să gireze interimatul consulatului de la Iași, până la sosirea noului titular al postului, Guérout⁷⁹. Întrucât nu deținem date despre situația sa familială, nu știm dacă nu cumva acest Kodrika a fost fiul secretarului domnesc, ulterior interpret al Ministerului de Externe francez. Analizând însă conținutul și stilul acestor documente, adresate direct ministrului de externe, constatăm același stil elegant, observații pertinente, analize profunde și aprecieri de subtilitate diplomatică, proprii unei persoane cu experiență. Sigur că și un eventual urmaș al său ar fi avut în 1846, peste 40 de ani. S-ar putea mai degrabă să fie vorba de fiul secretarului domnesc. În iunie 1846 acest Kodrika scria ministrului său despre "... dispozițiile foarte favorabile"⁸² cu care fusese primit la Iași. Diplomatul de Nion îi mărturisea lui Guizot că "excelenta poziție pe care d-l de (!) Codrika a știut deja să și-o facă la Iași"(s.n.) a fost realizată "... cu prețul unor sacrificii pecuniare dincolo de orice proporție față de resursele personale" și observa că nu va mai putea face față dacă Ministerul nu intervenea, având în vedere obligațiile sale ca tată de familie⁸³. La 86 de ani ar fi fost cam neobișnuit să se invoce astfel de motive. Oricum dacă acest efemer consul cu numele de Kodrika era fiul secretarului domnesc, din aceste puține documente ajunse până la noi remarcăm aceleași calități ca și ale părintelui său. În raportul făcut ministrului despre luarea Cracoviei și amenințările ruso-austriece de intervenție în Moldova, Kodrika nu se lasă înșelat de aparențe. Arătând că Prințul Sturdza ține situația sub control, deși Metternich îl amenințase direct că va trata Moldova ca și Cracovia, ceea ce agrava pericolul intervenției era faptul că acești preținși polonezi aveau pașapoarte *rusești* și *austriece*, deci se bucurau de imunitate față de legile moldovene. În schimb erau folosiți ca instrumente pentru a provoca tulburări⁸⁴.

În martie 1847, comentând suprimarea văzii între Principate, observa cu aceeași pertinentă "... tendințele celor două popoare, deja unite prin comunitatea

⁷⁹ B. Knös, *op. cit.*, p. 602.

⁸⁰ I. C. Filliti, *Frământările politice și sociale în Principatele române de la 1821 la 1828*, București, 1932, p. 9.

⁸¹ E. Hurmuzaki, *Documente, Corespondența diplomatică și rapoarte consulare franceze (1847-1851)*, Ediția Nerva Hodoș, vol. XVIII, București, 1916, p. 20, doc. XVI.

⁸² *Ibidem*, *Documente, Corespondența diplomatică și rapoarte consulare franceze (1825-1846)*, Ediția E. Hurmuzaki, vol. XVII, p. 1097, doc. MXXXV.

⁸³ *Ibidem*, p. 1111, doc. MXLIV

⁸⁴ *Ibidem*, vol. XVIII, p. 1, doc. I.

de origine, de limbă și de cult să formeze o singură și aceeași națiune”⁸⁵. După această dată numele lui Kodrika nu mai apare în documentele diplomatice ale timpului.

Întorcându-ne la secretarul domnesc, acest personaj interesant, implicat în diplomația europeană și luptător pentru independența Eladei, arătăm că a lăsat ca dovadă materială a trecerii sale pe pământul românesc amprenta în ceară a sigiliului său. Acest “amănunt” aparent insignifiant vine însă să completeze cu încă o latură personalitatea sa. Ca să înțelegem mai bine vom face o descriere a sigiliului așa, cum s-a păstrat în colecția Muzeului Național de Istorie a României.

Amprenta este în ceară roșie, de formă rotundă, cu marginea perlată. În câmpul sigilar, un cadru asemănător unei intrări, flancate de două coloane cu capitellurile bogat înflorite, ce se unesc formând un arc; pe lateral coloanele au câte patru “frunze” suprapuse. În centrul acestui cadru se află o coloană cu capitel “corintic”, pe care este înfășurat un șarpe cu capul spre stânga. Coloanele laterale sunt flancate sus și jos de inițialele “TIN//KA”; sub baza “scutului”, anul “1781” (Inv. MNIR 238551; d = 18/19 mm. Pl. I, nr. 1-2).

Reprezentarea din sigiliul lui Kodrika este destul de curioasă dacă o comparăm cu alte sigilii contemporane, neheraldice. Este clar că desenul sigilar are un caracter simbolic, menit să-l reprezinte pe posesor și să sugereze ceva unor avizați. Simbolurile desenului din câmp: cele două coloane cu capitelluri bogat împodobite cu flori (trandafiri?) care par că flanchează intrarea unui templu, coloana din mijloc pe care se încolăcește șarpele, ne duc cu gândul la simboluri masonice. Oare să fi fost Kodrika mason? Din punct de vedere al idealurilor pe care le-a servit, răspunsul ar fi afirmativ. Din punct de vedere al anturajului și al prietenilor săi, apar și mai multe date care să confirme această presupunere. Începând cu însuși domnitorul Mihail Șutu putem spune că anturajul i-a fost favorabil afilierii lui la masonerie. În timpul domniei din Moldova, între 1793-1795, Mihail Șutu a fost timp de un an “venerabilul” lojii⁸⁶ din Iași. Să nu uităm că existența lojii “Moldova” este atestată încă din 1772, prin medalia emisă de monetăria de la Sadagura⁸⁷, deși alți istorici susțin existența unei loji la Iași din 1754⁸⁸. Pe de altă parte, legăturile lui cu cărturarii greci din cele două capitale românești și cu Rhigas mai ales, care erau cu toții antrenați în diverse societăți secrete organizate pe principii masonice, adevărate verigi ale lanțului ordinului

⁸⁵ *Ibidem*, p. 4, doc. IV.

⁸⁶ H. Nestorescu-Bălcești, *Ordinul masonic român*, București, 1993, p. 48

⁸⁷ *Ibidem*, p. 44; G. Severeanu, *Monetăria moldovenească din Sadagura, 1771-1774*, în BSNR., 3, 1905, 2, pp. 53-55; N. Iorga, *Francmazoni și conspiratori în Moldova sec. XVIII*, AAR.MSI 1928; p. P.P. Panaitescu, *Rev. Ist.* XIV, 1928, p. 355.

⁸⁸ D. Lăzărescu, *Românii în francmasonerie*, p. 17; H. Nestorescu-Bălcești, *op. cit.*, p. 42.

masonic revoluționar, așa cum va fi mai târziu Eteria⁸⁹, întăresc această presupunere.

Diplomatul francez Verninac datorită căruia avem atâtea date despre activitatea lui Kodrika era în mod sigur mason. În corespondența sa utiliza cu predilecție salutul specific "salut și fraternitate"⁹⁰ și se referea cu plăcere la Kodrika, pe care îl primea adesea, când se afla la Constantinopol, recomandându-l ministrului său de externe. Din 1795 el a fost numit ambasador al Franței la Constantinopol și scriindu-i principelui Valahiei Alexandru Ipsilanti și el mason⁹¹, îi vorbea despre prietenul lui Kodrika, Constantin Stamaty, ca fiind un "iluminat"⁹². De altfel și Principele Alexandru Șuțu îl numește pe Stamaty "mon chère frère" și încheie "votre bon frère"⁹³. Am văzut pe parcursul lucrării care erau relațiile dintre cei doi agenți greci și care era idealul lor comun. Singura dovadă scrisă de Kodrika, în care utilizează un limbaj specific masonilor nu este semnată. Se poate deduce însă că îi aparține întrucât din ea rezultă că se ocupa de corespondența Prințului Mihail Șuțu și că fusese trimis de Prinț la Iași, când fusese numit Domn al Moldovei (în martie 1793). Vorbind despre intrigile lui Choiseul-Gouffier din care scăpase datorită poziției pe lângă Principe, el folosește cu totul neașteptat o expresie care ne duce la limbajul masonic. Intrigile lui Gouffier aveau ca scop și "... să sece izvorul luminilor"⁹⁴. (s.n.). În fine, aminteam de amicitia lui cu boierul Iordake Catargiu, venit la Paris cu jalba boierilor moldoveni, care era și el mason⁹⁵.

În ce privește semnificația simbolurilor din desenul sigiliului lui Kodrika, cele două coloane ar putea aminti de coloanele ce flanchează intrarea în templele

⁸⁹ *Ibidem*, p. 30.

⁹⁰ E. Hurmuzaki, vol. II/1, p. 130, doc. CC; p. 131, doc. CCII.

⁹¹ H. Nestorescu-Bălcești, *op. cit.*, p. ; G. Dürig și Susanne Winkler, *Freimaurer*, Wien, 1993, p. 406.

⁹² E. Hurmuzaki, vol. II/1, p. 137, doc. CCXI: "... vous serez charmé (...) de sa raison, de ses lumières..."

⁹³ *Ibidem*, p. 132, doc. CCIV; Stamaty fusese trimis cu diverse misiuni la Altona și Hamburg unde existau loji masonice puternice pe lângă care gravitau organizații revoluționare menite să atâțe vâpaia luptei de eliberare și în care se pare că Stamaty a fost foarte activ.

⁹⁴ *Ibidem*, p. 86, doc. CLVII.

⁹⁵ H. Nestorescu-Bălcești, *op. cit.*, p. 267; R. Rosetti, loc. cit: autorul relatează că rușii aflaseră de misiunile lui la Paris, dând ordin să fie strict urmărit, știind că este "cult, vorbitor al lb. franceze și capabil să facă față oricărui bărbat de stat, oricât de inteligent", dovedindu-se că "a făcut într-adevăr mare rău Rusiei", la Paris. Fiind arestat la Iași, acasă s-au găsit: scrisoarea unei Loji masonice din Paris și însemne masonice, "dovedind că se făcuse farmazon, ceea ce a scandalizat foarte tare boierimea Iașului, în ochii căreia francmasoneria trecea drept lucru nelegiuit".

masonice, "stâlpii porticului", Jakin și Boaz, stilizați. Șarpele care încolăcește coloana centrală ar putea fi o aluzie la Gradul lui masonic, 25, "cavaler al șarpelui de bronz", care în heraldica masonică înfățișează un șarpe cu capul spre stânga, încolăcit pe o coloană (sau cruce), cu capătul superior în "T". Legenda acestui grad se referă la "Cartea Numerilor" din Vechiul Testament, cap. 21, 6/9, în care este povestit episodul revoltei evreilor în timpul exodului prin pustiu, contra Atotputernicului și a lui Moise. Atunci au apărut niște șerpi de foc exterminând un mare număr de evrei. La rugămintea lui Moise, Dumnezeu i-a spus să toarne un șarpe din bronz pe care să-l atârne în vârful unei sulite. Privindu-l, cei mușcați de șerpii de foc se vindecau.

Însemnul acestui Grad masonic este un sautoir roșu pe care sunt brodate cuvintele "Virtute și Curaj", iar bijuteria care atârna este un șarpe de bronz încolăcit pe cruce. Obiectul (scopul) Gradului 25 este "ELIBERAREA SCLAVILOR". Iată care sunt cuvintele auzite de cel care primește acest grad: "Plăcerea de a purta jugul fraților noștri, reamintindu-ne că sunt semenii noștri și că nu putem fi loviți decât de aceleași arme, trebuie să ne determine să primim acest grad. Trebuie să fim animați de Spiritul Divin pentru a răzbuna Patria noastră, să facem să fie respectate Misterele noastre și să ducem legea Celui Preaînalt în cele patru colțuri ale Universului"⁹⁶. Câteva sigilii aflate în Muzeul Marelui Orient al Franței de la Paris prezintă similitudini evidente cu reprezentările din sigiliul lui Kodrika⁹⁷ (Pl. II).

Judecând toată activitatea lui Kodrika putem spune că și-a servit idealurile cu virtute și curaj și că a făcut tot ce i-a stat în putință, riscându-și viața, pentru eliberarea patriei sale, la fel ca și prietenii săi C. Stamaty, Rhigas Veleștinul, conspiratorul Collombo, diplomații francezi Emil Gaudin⁹⁸, Verninac și, de ce nu, însuși superiorul sub ordinele căruia lucra, "masonul Talleyrand"⁹⁹.

Plecând de la o simplă amprentă sigilară și căutând urmele acestui interesant personaj am putut parcurge o epocă deosebit de frământată și controversată din istoria noastră. Am putut descoperi că și la noi au existat personaje funambulești, așa cum existau în toată Europa acestui sfârșit de veac și de epocă. Prezentându-se sub aparențe înșelătoare uneori, oameni de felul lui Kodrika au putut influența politica sau evoluția unui colț de lume, fiind profund implicați în evenimente importante pentru dezvoltarea ulterioară. Reprezentant

⁹⁶ G. Gamberini, *Gli amblemi araldici della Massoneria*, Filorența, 1988, pp. 65, 111; G. Dürriegl și Susanne Winkler, *op. cit.*, p. 341.

⁹⁷ Raphaël Morata, *La Franc-Maçonnerie. Les Secrets des Objets*, f.l., f.a., p. 62, nr. 5-6, 8-9, 11.

⁹⁸ p. Ștefănescu, *Francmasoneria. Mit și realitate*, București, 1996, p. 209.

⁹⁹ *Ibidem*, pp. 157-158.

tipic al culturii neogrecești din Principate¹⁰⁰, înarmat cu o cultură solidă, relații întinse în Orient și în Occident, inițiat în doctrine politico-filosofice evoluat sau poate “ezoterice”, Kodrika a rămas înaintea de toate credincios ideilor de eliberare a Greciei și implicit a Principatelor supuse aceluiași opresor. Personajul Kodrika prefigurează de fapt o categorie socială a clasei mijlocii, care se pregătea pentru accesul la putere descoperind valorile naționale¹⁰¹.

Departa de a fi “un personaj mediocru”, cum îl caracteriza undeva N. Iorga, am înclina mai mult să credem că el a înțeles cu un secol și jumătate mai devreme că puterea stă de fapt în informație, informație întinsă în spațiu, complexă în conținut, rapidă și prioritară. Cu ajutorul acestei arme, Kodrika a putut manevra din umbră, direct sau indirect, evenimentele epocii lui, folosindu-se cu abilitate și inteligență de orice circumstanță favorabilă pentru atingerea idealului visat de atâtea popoare oprite în zorii veacului XIX.

LE SECRÉTAIRE PRINCIER PANAIOTAKI KODRIKA ET SON SCEAU

- Résumé -

La découverte d'une empreinte sigillaire en cire rouge, dans les collections du Musée National d'Histoire de la Roumanie a suscité la curiosité de l'auteur sur le propriétaire du sceau.

Personnage peu connu et controversé qui attira l'attention des chancelleries européennes du temps, Panaiotaki Kodrika a accompli pendant huit ans la charge de secrétaire personnel auprès du prince Michel Soutzou et pendant quatre ans auprès du prince Nicolae Mavrogheny. Grec, originaire d'Athènes, Kodrika est venu très jeune en Valachie, dans la suite du prince Mihail Șuțu, en 1783. Il avait reçu une bonne éducation et, en Valachie, il fréquenta, les milieux des intellectuels formés dans l'esprit de la culture néo-grecque qui luttèrent pour la liberté de leur pays, suivant l'idéal révolutionnaire français.

En tant que secrétaire du prince régnant, il avait l'obligation de tenir sa correspondance avec divers “agents” étrangers qui l'informaient sur les événements politiques européens qui pouvaient avoir une certaine influence sur la situation du pays. C'était le moment des grands mouvements dans la géopolitique de l'Europe, le moment où les hiérarchies des pouvoirs qui dominaient le continent

¹⁰⁰ D. Lăzărescu, *Imaginea României*, p. 257, nota 8.

¹⁰¹ A. Pippidi, *Phanare, phanariotes, phanarisme*, în *Hommes et idées du sud-est européen*, București, 1980, p. 450.

changeaient. Dans cet échiquier les Principautés danubiennes suscitaient à nouveau l'intérêt de leurs puissants voisins qui avaient saisi l'agonie de l'Empire Ottoman. Les chancelleries de France, d'Autriche, de Prusse et de Russie suivaient "les activités" de Kodrika, les liaisons avec ses agents de toute l'Europe, de même qu'avec les révolutionnaires polonais et grecs qui agitaient les esprits pour la cause de la liberté.

La correspondance diplomatique de l'époque nous fait état du rôle que notre personnage a joué auprès de ces princes et dans les intrigues ayant pour cause les intérêts divergents qui tourmentaient les pouvoirs concurrents du continent. Il s'était mis au service de la jeune République française qui, assez affaiblie après la Révolution, luttait pour être présente aux Embouchures du Danube et pour contrecarrer l'influence croissante de la Russie et de l'Autriche.

Nous pouvons affirmer sans aucun doute qu'il a été un très bon espion pour la cause française, dans ce coin du monde. Ses informations et ses analyses compétentes se bornaient aux intentions des Turcs, des Autrichiens et des Russes, aux mouvements des armées, aux bruits qui couraient et aux indiscretions des diplomates. On suppose aussi qu'il a fait, un peu, "double jeu", à un moment délicat sous le gouvernement de son prince. C'était l'accusation d'un diplomate français et d'ailleurs les Français se méfiaient des Grecs qui leur rendaient, quand même, des grands services.

Son intervention directe pour sauver quelques agents (dont le poète et intellectuel Rhigas de Velestin fut le plus marquant), connus et retenus par la police secrète autrichienne, nous confirme qu'il était un espion au service de la France qui soutenait la cause de la libération de la Grèce.

Pendant quatre ans il fut aussi le secrétaire personnel et l'interprète d'Esseyd-bey, le premier ambassadeur turc à Paris, et donc fort bien placé pour des renseignements utiles. La méfiance des Français c'est manifestée après la reconsidération de la diplomatie turque, à la suite de l'occupation de l'Égypte et de l'influence grandissante des Russes dans les Principautés Roumaines.

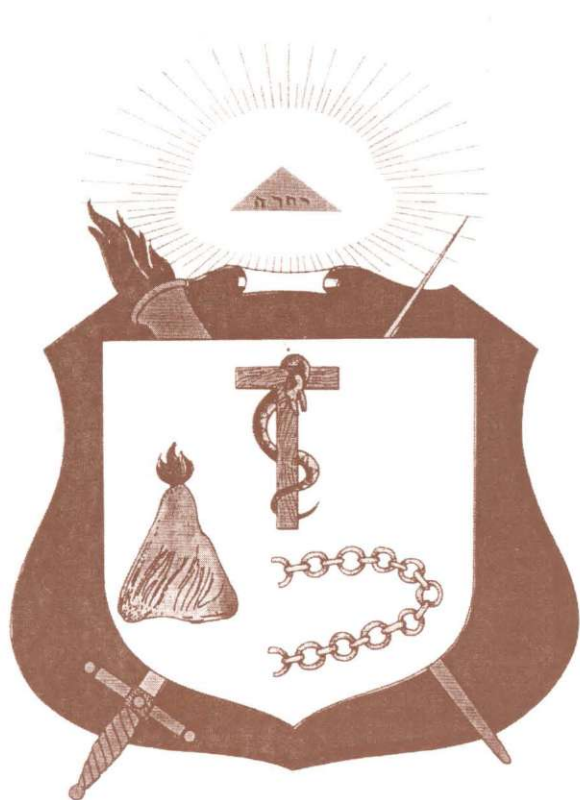
Lorsque le prince Michel Soutzou prit la fuite vers Braşov en juin 1802, les rumeurs sur son intention de se réfugier en Russie furent connues par l'ambassadeur français à Constantinople et Kodrika fut rendu coupable pour les actions de son prince. Il fut soupçonné de duplicité et de complot au bénéfice des Russes. Il fut mis en prison par les Turcs, mais le même diplomate se chargea de le sauver et informe Talleyrand sur ses progrès, très probablement, en reconsidérant ses services passés et futurs. Les efforts mènent à la délivrance de Kodrika qui part à Paris. Ici il obtient un emploi de secrétaire-interprète au Ministère des Affaires Etrangères, grâce à ses riches connaissances de la région et des affaires orientales.

Sa correspondance, les références des diplomates français, la manière de s'adresser en certaines circonstances, font croire que Panaiotaki Kodrika a été

Amprenta sigilară a sigiliului secretarului domniso Panaiotaki Kodrika (a - amprentă în ceară; b - desen).

Le sceau du secrétaire princier Panaiotaki Kodrika (image de l'empreinte en cire (a) et dessin (b)).

Desenul scutului gradului 25 masonic "cavaler al șarpelui de bronz".

Le dessin de l'écu du 25e grad maçonnique "chevalier du serpent d'étain".

Imagini de amprente ale unor sigilii masonice franceze.
Images des empreintes de sceaux maçonniques françaises.

franc-maçon. D'ailleurs, la représentation qui se trouve au centre de son sceau (un serpent enroulé sur un pylône, entre deux colonnes), nous relève les symboles maçonniques du grade 25.

On sait maintenant que les Grecs attachés aux principes de la Révolution française qui luttèrent pour la "Magna Grecia", faisaient partie des sociétés secrètes organisées selon les principes de la branche révolutionnaire de la Franc-maçonnerie, sous la surveillance française. Kodrika envoyait et recevait des salutations "fraternelles", était nommé "illuminé" et demandait *l'Encyclopedie* comme récompense pour ses services, de la part de son ami et correspondant de Paris, C. Stamaty (lui-même agent au service de la France).

Après sa retraite à Paris il fut en relation avec le boyard moldave Iordake Katargiu, considéré chez lui comme "farmazon" (franc-maçon), par ses contemporains. Il avait eu des ennuis avec les Russes qui l'eurent emprisonné pour ses liaisons durant son voyage à Paris et Vienne.

Loin d'être "un personnage médiocre" on peut considérer que Panaiotaki Kodrika a joué un rôle assez important auprès du prince Michel Soutzou (lui-même "vénérable" d'une "loge" de Iassy).

Ses informations et ses intrigues ont servi aux Français et à ses compatriotes qui luttèrent pour le même idéal que les Roumains – la liberté de leur pays. Nous pouvons aussi affirmer qu'il a compris plus tôt que les autres l'importance de l'information pour acquérir le pouvoir de diriger les événements.